

מה קרה לספרדים?

השתדלה מאוד שלא לנכות. היה בהופעתה המאופקת כדי לעורר התפעלות.

אחריה הקשבת קצת לנאומים. לא הבנתי את הכל, אבל היה די כמה שהבנתי כדי לשמש מזון למחשבה.

נכחו במקום פלסטינים משכם ומחיפה, מחברון ומעכו, מעזה ומנצרת. אך בעיקר: פלסטינים אורחיים ישראל, שרובם גדלו במדינה, ורבים כבר נולדו בה. הם סיימו (כמו מרעי עצמו) אוניברסיטה בישראל, והיו ביניהם המלמדים באוניברסיטות ישראליות (שוב, כמו מרעי עצמו). אולם לא היה להם דבר שאפשר לקרוא לו סיגנון ישראלי.

מי שמקשיב לדבריהם של מיטב אנשיהרוח הערביים בישראל, אינו יכול להימנע מן המחשבה שווה עם נפרד. בעל שפה משלו, תרבות משלו, דרכייהתבטאות משלו. לכל עם יש מילות יצופן משלו, סיסמות ומילים המעוררות תגובות משותפות, ושאינן ניתנות לתרגום אמיתי. הציבור הערבי בישראל מהווה כעת שותפות כזאת של רגשות ומחשבות, תגובות ורצונות. יש נתק כמעט-גמור בין עולם נפשי זה ובין עולמם הנפשי של הישראלים היהודיים.

הציבור הערבי בישראל רואה את עצמו כרובו המכריע (אפשר לומר: פה אחר) כחלק מן העם הפלסטיני. אך גם לולא כן — ציבור של 700 אלף איש ואשה, שיש בו שותפות של גורל ותחושות ורגשיות, מהווה עם. יש כיום כמה וכמה עמים בעולם, שהם בעלי מדינות החברות באו"ם, שמיספרם קטן יותר. לישראל היהודי המצוי, זה עם זר לגמרי, שבניו מוכרים לו רק כמטאטא-ירחובות וכמלצרים.

לטובת שני העמים, כדאי היה לבנות גשרים בין שני העמים האלה, החיים במדינה אחת. יתכן כי מרעי היה מוכשר לכך יותר מכל אדם אחר. שמו היה ידוע ל-99% מן הערבים בישראל. אך אין ספק ש-99% מן היהודים במדינה לא שמעו את שמו.

טעות קבורה

אומרים שגורל הרופא טוב מגורל האדריכל. כאשר רופא טועה, קוברים את הטעות שלו. כאשר אדריכל טועה, רואים את טעותו גם כעבור עשרות ומאות בשנים. המיגרל של פיוה, למשל. חשבת על כך כאשר קראתי במעריב סיפור מרתק על חייו וסופו של מאיר בינט. האיש מצא את מותו בגלל טעותו של מישוה באגף-המודיעין של צה"ל. אבל שרותי-מודיעין פועלים כשחכה. רק לעיתים רחוקות מאוד נודעות הטעויות שלהם — וגם אז, לרוב, רק כעבור זמן רב, כשוה כבר לא כל-יך מרגש ומרגיז.

השם "מקס בנט" שמוזר באחד התאים של זיכרוני. נתקלתי בו כאשר חקרתי את פרשת העסקיביש משנת 1954 במצריים, זמן רב לפני שהיה מותר לפרסם אף מילה אחת על פרשה זו — "הפרשה" בהא היריעה.

ידעתי כי "מקס בנט" היה מרגל ישראלי במצריים, מיקצועו, שלא היה קשור ברשת החובבנית, שעליה הוטל לבצע פיגועים בקאהיר ובאלכסנדריה. (לשונות רעות יכלו גם לקרוא להן "פעולות-טרור"). אולם איכשוה נתפס בינט כאשר התגלתה רשת זו. הוא נכלא, עונה ואיבד את עצמו לדעת. עכשיו בא הסיפור המפורט. מפי אלמנתו ג'יין. כך נודע שבנינט-בנט נלכד בגלל מישגה חובבני, שהיה מבייש תסריטי של סרט-ריגול מדרגה ג'.

האיש פעל לבדו. הוא התקבל במצריים כקצין גרמני לשעבר, המשווק פרוטות לנכים. התכרה המצרית הגבוהה נפתחה לפניו, ראשי השילטון נפגשו עימו. הוא יכול היה להמשיך ולרגל עד עצם היום הזה.

אולם בראשו של מישוה ממפעיליו בארץ, שישב בוודאי במישרד נוח, עלה הרעיון המטורף להטיל על בינט להעביר סכום-כסף לרשת החובבנית ההיא. ההעברה לא נוצעה בדרך מחתרתית, אלא בצורה שהכריחה את בינט להיפגש עם חברי הרשת. כאשר אלה נתפסו ועונו, הביאו לגילוי זהותו של בינט. עברו כמה ימים בין לכידת הרשת ובין מעצרו של בינט, אך הוא לא הורשה עליידי מפעיליו בארץ לצאת ממצריים ולהציל את עצמו.

זה נשמע כטימטום גמור? לא יותר מאשר הרך שבה נלכד אלו כהן בדמשק — אחרי ששייך דר שם מדי יום לארץ, במקום קבוע, כאחרון החובבים.

את פרשת לילהאמר, שגבר אתה כסרט של פארוויה על מוסר-ביון, מוטב שלא להזכיר כלל.

במשך השנים פוטמנו בספי רים של שכירי-יעט על הסופר מנים של המוסד הישראלי ועל הצלחותיה הפנטסטיות של קהילת-המודיעין הישראלית. קל לפרסר סיפורים כזאת. הרוממה האחרונה היא יצירתו המבישה של ג'ון להקאהר, המתוכננת הקטנה. אך כאשר שומעים על פרשות מסוג זה, אי-אפשר שלא לתמוה: מהו כאן הכלל? ומה החריגים?

יש לדרוש כמפגיע כי האחראים לפרשת בינט יפרסמו ברכים את כל האמת. אין לדרוש מהם לקבל על עצמם אחריות ולהסיק מסקנות ויכי מי בארץ מקבל על עצמו אחריות לכישלון כלשהו? — אך אפשר בהחלט לדרוש שיגלו, סוף-סוף, את העובדות — תחת להמשיך ולגנוז אותן בטענה האווילית שהן עלולות לפגוע בכיטחון המדינה — כעבור 32 שנים.

האם זה נכון גם לגבי כוחות-השלום? מרוע הציבור ה"מתקדם" בארץ אדיש לכל הסוגיות האלה? אפשר לטעון: המאבק בגיוענות, בקנאות הלאומנית והריתית, בסכנת-המילחמה וכו' מעסיק את הציבור הזה די והותר, ולא נותר לו הכוח הנפשי להתמסר לעניינים אחרים.

סיבה זו אינה מקובלת עליי. גם היא נראית לי כאמתלה.

ארץ, ארץ, ארץ

וכדי להגיד משהו חיובי:

לפני חורשים שלחה לי אשה בשם עדינה סיגל את הגליון



הראשון של כתבי-עת אנגלי בשם ERETZ, המוקדש כולו לנוף הארץ, לעתיקותיה, לחי ולצומח בה. זהו כתבי-עת יקר, בעל תצלומים מרהיבים בצבעים וכתבות מרתקות על נוף יסיהמלה, חיי המוריי-הפרא נגב ועוד ועוד. ובעיקר: הוא חדרו אהבה אמיתית לארץ האמיתית, ולהיסטוריה האמיתית שלה. למשל: הגליון הזה כולל סיפור מעניין על החוקרים האירופיים והאמריקאים, שניסו להפליג במאה שעברה בירדן ולחקור את יסיהמלה, תוך סיכון עצמי רב. איזה יופי!

מחשבות באזכרה

מזג-האוויר היה נעים. השמש חיממה, מבלי להטריד. לפנינו השתרע הגוף היפה של ואדי-ערעה. הגאומים היו ארוכים ורבים, ורובם נקראו מן הגייר בערבית נמלצת. מכיוון שכמעט כל 4000 הנוכחים היו מוסלמים, והחודש הוא חודש-רמדאן, לא מיהר איש לארוחת-צהריים.

מחשבותי נודדה. תחילה חשבתי על סמי מרעי, האיש שלזיכרו נערכה אזכרה זו, ביום ה-40 למותו (כמקובל אצל המוסלמים). מרעי היה לא רק איש-הרוח מס' 1 בציבור הערבי בישראל, אלא גם איש אצילי, יפהנפש, ישר וסמפאטי מאוד.

(אומרים כך על כל אדם שנפטר. מה אפשר לעשות כדי לציין את המימורים הנריים שבהם כל התארים האלה אכן מוצדקים?) אחרי-כך חשבתי על אשתו, מרים (גם היא דוקטור), שישבה על הבימה. אני זוכר אותה מפגישות חברתיות. כשהכרתיה לראשונה הופתעתי מחושיההומור העוקצני והשובב שלה. עכשיו ישבה



מרים מרעי מעל לתמונת בעלה

אני קורא את הצהרותיו של הרב הראשי הספרדי, הראשון לציון, מרדכי אליהו, ומודעוץ.

הייתי מודעוץ אילו אמר את הדברים האשכנזי. כשאומר זאת הספרדי, אני מודעוץ כיפליים.

היהודים הדתיים המיורחיים לא הפריעו לי מעולם. למדתי להבדיל בין הסיגנון הרתי המיורחיי והאשכנזי. בין האשכנזים יש



אליהו

קנאים מטורפים, שבו היה שיעור מחשבתם נתונה לכפיית דתם על הוולת. המיורחיים תמיד התי ייחסו אל הדת כאל עניין פרטי. אתה רוצה להאמין? תאמין. אתה רוצה לשמור על מיצוות? שמור. אינך רוצה? זו הבעיה שלך.

בנעורי ישרתתי באירגון ה-צבאי הלאומי, שבו היה שיעור גבוה מאוד של חברים מיורחיים. איני זוכר שאי-פעם ייחסנו חשיבות כלשהי למוצא. היה לי מפקד שהיה מוכר פיסתוקים וגרעינים (או עוד לא היו "פי-צוחים") בשוק לווניסקי כדרום תל-אביב, ולא התייחסנו אליו אחרת מאשר למפקדי הקודם, שהיה גובה-תרומות של מכבי-אש, יוצא-פולין.

אחרים מתכרינו היו דתיים, והרוב היו חילוניים. נדמה לי שהמיורחיים היו, בדרך כלל, דתיים יותר. אך איני זוכר שהיה לנו אי-פעם ויכוח על כפייה דתית.

אחרי-כך באה העלייה ההמונית מארצות האיסלאם, ורוב הבאים היו דתיים. איני זוכר אף מיקרה אחר של התנכלות מצד הדתיים המיורחיים האלה לחילוניים.

מה קורה עכשיו? האם הקנאות החדשה היא דרך של התבוללות ספרדית בתרבות האשכנזים (ואולי "תרבות" כזאת)? (אגב, איך השתלטו הספרדים על היהודים בארצות-האיסלאם? סיפר לי מומחה: בעיקבות גירוש-ספרד התפזרו היהודים הספרדים בכל אגן הים-התיכון, מכיוון שהיו עשירים ומיומנים יותר, השתלטו על כל הקהילות היהודיות המיורחיות.

אני מייחל להתעוררותם התרבותית של היהודים המיורחיים, ועמידתם על ערכם העצמי. אני מקווה לכך מסיבות רבות, לטובת החברה הישראלית, והשלום בינה לבין עמי המרחק. אך אני מקווה לכך גם כדי שתיפסק ההשתעבדות הזאת של הציבור המיורחי לתפיסה רתית אשכנזית, היונקת ממקורות הקנאות הנוצרית כאירופה של ימי-הביניים.

למי איכפת, למי?

התאונה הגרעינית בצ'רנוביל גרמה לפאניקה במקומות רבים כאירופה. בכמה ארצות צעדו המונים כדי למחות נגד הקמתם של כורים גרעיניים. התנועות הגדולות למען איכות-הסביבה והמפילגות ה"ירוקות" התגייסו.

ואצלנו? לא כלום. כמה פוליטיקאים ופרשנים עלו על העגלה ופירסמו הטפות קלושות נגד הרעיון להקים כאן כורים גרעיניים. איש לא התרגש, לא לרעה. לא היתה שום פאניקה, וגם לא שום התגייסות חיובית למניעת השואה הפוטנציאלית. עיתונאי אחד (צבי זינגר מדיניות אחרונות) שאל לדעתי על מקור התופעה הזאת. הוא שמע שאני מקורב לתנועות הירוקות באירופה, וביקש לשמוע ממני מה הבדל בין גישתן ובין גישת הציבור הישראלי.

מה יש כאן? שאננות? אדישות? אפאטיה? לא-איכפתיות כללית?

השאלות הכריחו אותי לחשוב על הנושא. וככל שהרכיתי לחשוב, כן התרחבה והתעמקה התופעה בעיניי.

אפשר למצוא אמתלות לרוב. אנתנו סוקסים במילחמה. יש לנו צרות שאין לאירופים. הראגה לאיכות-הסביבה נראית כאן כלוקסוס של עמים מפונקים. למי יש זמן לזה, כאשר חושבים על המילחמה הבאה?

חוף מזה, כור גרעיני נראה כאן כסמל של מעמד לאומי. כשישמעו פרס מסדר לנו כור, תודות לקשריו האישיים עם סוציאליסטים צרפתיים, זה נראה כהישג כביר, ולא חשוב אם זה כדאי או לא.

ועוד ועוד. לי אין ספק שכל אלה הם תירוץ, ותו לא. השאלה הבסיסית היא שאלת היחס לארץ, לנוף, למולדת. מי שיש לו מולדת, אינו יכול להיות אדיש להרעלת נהרותיה ואגמיה, להשחתת נופיה, לזיהום האוויר שלה, לרצח החי והצומח בה. אך האם באמת יש לנו מולדת?

מרביתם אצלנו עד בוש על "אהבת-ארץ-ישראל". אינו ארץ-ישראל? הארץ האמיתית, הקיימת, על הריה ועמקיה, מיבצריה הצלבניים וכפריה הערביים, קיבוציה וקיביריה-הייחיים שלה — או ארץ ערטילאית, דימונית, "ירושלים של מעלה" ו"ארץ-ישראל של מעלה", רעיון מופשט הקלוח מסיפרי-קודש ומאידיאולוגיות לאומניות? ארץ-ישראל של גושי-אמונים ושותפים — האם יש בה נהלה ועציזיות ועינים שחורות, מיבנים עתיקים וכפרים קדומים, או רק שיכונים-שיכונים-שיכונים, על כל גיבעה רמה ובמקום כל עץ רענן?

אהבה כזאת לארץ-ישראל כזאת אינה קשורה בנוף, בארץ, במולדת. ממילא אין לה כל זיקה לסיבה האמיתית ולשמירה עליה. ואולי להיפך: יש בה מידה רבה של שינאה תתי-הכרתית. לארץ האמיתית, שהנוף שלה כולל כל-יך הרבה תיזוכרות לעושי התרבויות השונות ולרציפות החיים בה, שהנוכחות היהודית לא היתה אלא אחד ממרכיביה.

בעולם נפשי כזה אין מקום ל"ירוקים", לאיכות-הסביבה, להתקוממות נגד רעיון הכורים הגרעיניים.